

ca històrica, la sociolingüística, la planificació i l'estandardització lingüístiques, la toponímia, la lexicografia, la lingüística aplicada i altres disciplines adjacents. Una altra de les virtuts d'aquest llibre és l'aplec d'investigacions científiques en un volum que és més accessible als estudiants i als estudiosos perquè n'evita la dispersió i la dificultat de trobar-los i de consultar-los. Pels motius exposats, per l'objecte d'estudi dels treballs i pel rigor amb què s'han dut a terme, *Aportacions a l'estudi de la filologia i la lingüística catalanes* ha d'esdevenir una referència bibliogràfica obligada per als investigadors d'aquestes disciplines i per a les assignatures universitàries de diacronia i d'aplicacions de la lingüística.

MAS I VIVES, Joan: *Estudis Teatral*s, Barcelona-Palma: Publicacions de l'Abadia de Montserrat-Institut d'Estudis Balearics-Edicions UIB, 2013; «Biblioteca Miquel dels Sants Oliver» 45.

BIEL SANSANO

Goldsmiths College, University of London, Department of Theatre and Performance
biel@ua.es

Potser convé recordar que la manca d'estudis sobre les arts dramàtiques catalanes durant l'edat moderna i el primer segle de la contemporània (si més no, fins a Àngel Guimerà), ha estat una carència singular durant mantes dècades. I no és exagerat afirmar que avui dia, tot i reconèixer el que s'ha avançat en el coneixement d'aquest corrent estètic, o sobre aquell poeta dramàtic o peça teatral, sobre la recepció i els gustos teatrals, el cert és que les boires del desconeixement hi perseveren. Però tot seguit, cal afegir que en el context dels escassos avanços que s'han produït en la dramàtica d'aquests segles, Joan Mas i Vives ha signat algunes de les aportacions més rellevants, fetes de bones dosis de recerca i de reflexió madura. Una prova fefaent de tot això és el volum d'estudis que ara ens ocupa.

Com el seu títol ens indica, ens trobem a les mans un volum factici, en el qual l'autor ha aplegat un conjunt d'onze treballs elaborats, si fa no fa, al llarg de vora vint anys de recerca (1986-2004). Això no obstant, les onze aportacions no tenen un caràcter miscel·lani i genèric, sinó que, a partir dos punts de referència (teatre i Illes Balears, o més concretament Mallorca), s'articulen a partir de dos eixos: el primer, sobre la supervivència del teatre religiós durant el segle XVI i, més parcialment, alguns punts de la seua evolució al llarg dels dos segles següents; el segon, el teatre català profà al llarg del segle XIX, singularment en els escenaris mallorquins.

Tal com acabem d'apuntar, el primer bloc s'articula al voltant del teatre de temàtica religiosa, i aquí aquesta part de la dramàtica cinccentista té un eix central en el manuscrit Llabrés, també conegut com a manuscrit 1139 de la Biblioteca de Catalunya (on es conserva) o, denominat més genèricament com les «consuetes

mallorquines». Així, la primera part del llibre, que reuneix sis aportacions, té el seu particular pal de pallar en els textos procedents d'aquest manuscrit, tan important per conèixer aquesta activitat escènica. La primera d'aquestes sis aportacions constitueix un estudi general d'aquestes manifestacions teatrals que, en conjunt, tenen l'origen en el teatre medieval, però que convivia amb els escenaris professionals que anaven naixent, i que, malgrat que a partir d'un cert moment van sobreviure fortament condicionades per les disposicions del Concili de Trento (1545-1563), no eren del tot alienes als canvis estètics i de gustos. Joan Mas estudia els testimonis catalans manuscrits que ens n'han pervingut, uns seixanta, s'aproxima als cicles teatrals representats, a les tècniques de composició o als models teatrals seguits.

El segon i tercer dels apartats incideixen en l'anàlisi concreta d'alguns dels subgrups o temàtiques apuntades en el primer. Així, el segon se centra en l'elaboració d'una tipologia de les passions catalanes i dels subtemes que se'n deriven, acarant algunes de les passions més conegudes (*Passió de Cervera*) amb altres textos provinents del manuscrit Llabrés. Un interès singular té la tercera de les aportacions, atès que aborda un tema inèdit en els estudis catalans, com és l'anàlisi de les «moralitats» en el teatre català antic. Amb aquest objectiu l'autor ressegueix el fil dels personatges i dels temes al·legòrics i la seua intencionalitat moralitzant, especialment dels procedents del ja esmentat manuscrit Llabrés (*Consueta de la Nit de Nadal*, *Representació per la nit de Nadal*, *Consueta del Fill Pròdich*, *Consueta de la Tentació*, *Representació de la mort*, *Consueta del Juy*), per concloure que aquest gènere de les moralitat també es donà en les peces catalanes, però de forma molt escadussera (85). Si més no, a partir dels manuscrits conservats.

El capítol sisè s'ocupa de forma més genèrica dels mites balears en el teatre català, però al llarg de tota l'Edat Moderna. S'hi analitzen tant els casos relacionats amb la conquesta de Menorca i Mallorca, o amb els sants, beats i altres personatges singulars de les Illes, per acabar amb un apartat dedicat a la *Història de la invenció de Nostra Senyora de Toro*, vocació mariana pròpia de Menorca. Es tracta d'un treball centrat tant en l'anàlisi de les peces que relaciona aquí i allà, com en la unitat i continuïtat cultural i espiritual de les illes Balears i el seu marc de referència, la corona d'Aragó.

Ens hem botat els capítols 4 i 5, pel fet que, juntament amb l'onze, ja en la segona part del volum, constitueixen una altra de les aportacions investigadores de Joan Mas i Vives en la seua llarga trajectòria filològica: l'edició de textos inèdits o només coneguts parcialment. Així, en el capítol quart l'investigador estudia i edita el *Misteri dels set sagraments* (98-127), procedent del manuscrit Llabrés, i que Joan Mas no dubta a qualificar de «*fantasia* teatral»; en el cinquè (amb la col·laboració de Josep Obrador i Socies), edita la *Consueta dels Pastorells* del notari Ferragut (141-149), una altra mostra més del potent cicle de Nadal. Aquestes edicions enllacen, o tenen la seua continuïtat de treball, en l'edició d'un altre text, ara de caràcter profà, *Un consej medicinal* (305-325), una peça de teatre breu

que, segons Mas, hauria servit de model o d'inspiració a Bertomeu Ferrà, a l'hora d'escriure *Els calçons de mestre Lluç*.

És conegut que des que Joan Mas i Vives publicà *El teatre a Mallorca a l'època romàntica* (1986), resultat de la seva tesi de doctorat, el teatre i el Vuit-cents en general esdevingueren una parcel·la d'atenció preferent per a l'investigador. Per això, l'edició d'*Un consej medicinal* va precedida de quatre estudis més que configuren conjuntament la segona part del llibre, centrada en el segle XIX, com ja hem apuntat adés. De manera semblant a l'inici del primer bloc del volum, aquest segon també s'inicia amb un estudi de caràcter general del teatre català del XIX, amb la qual ens proposa un esquema per a estudiar el teatre d'aquest segle. Val a dir que aquest esquema, en línies generals, continua sent vàlid tot i els estudis realitzats sobre la dramàtica catalana del segle esmentat. De fet, en el seu dia constituí una certa organització i classificació de les diferents estètiques, generacions, aportacions i assenyalament de camins per investigar, que esperonà els estudis teatrals sobre aquesta època.

Entre l'esquema i l'edició teatral, s'hi inclouen dos estudis més sobre el teatre català als escenaris públics mallorquins i els gustos sobre el consum de teatre popular a Mallorca, aquest darrer centrat en la segona meitat del segle. L'un i l'altre resulten ben interessants per conèixer la recepció del teatre «en català» als escenaris comercials de l'illa (des de Robrenyo o Renart fins a Soler i Guimerà, sense oblidar els valencians Bernat i Baldoví i Rafael M. Liern, entre altres); o per introduir-nos en el gust pel teatre breu en català al si de la societat mallorquina (i balear en general). No debades, Joan Mas hi aporta un repertori força interessant de les peces de teatre «català, mallorquí i bilingüe» (237-257), que es consumien a través de plecs solts i amb els quals, particulars i aficionats, xalaven llegint-los o representant-los en funcions particulars. Una relació de títols i de poetes dramàtics molt útil per acarar-la amb el consum que se'n feia als escenaris de Catalunya o del País Valencià, i extraure'n les conclusions que siguen del cas.

Sense negar les aportacions evidents d'aquests dos treballs, per a nosaltres té un interès particular el quart dels estudis, dedicat a la crítica teatral a Mallorca tot al llarg del Vuit-cents. De tema també inèdit, hi apunten les línies generals per a estudis posteriors, tant pel que fa a la identificació de les capçaleres que acolliren crítica teatral, com les signatures que s'hi dedicaren, sense oblidar els interessos i les estètiques diversos que l'esperonaren en cada moment.

És evident que no ens trobem davant d'un llibre «nou», sinó davant de la compilació, que (a parer nostre) és molt encertada i necessària, d'onze investigacions realitzades en ocasions diverses, publicades en llocs no sempre de fàcil localització (malgrat els avanços tecnològics), i que en el seu dia van contribuir decididament a fer llum sobre dues èpoques i corrents teatrals molt diferents. Cal afegir que la major part dels treballs que s'apleguen en el llibre continuen sent de lectura obligada per a qualsevol investigador que s'acoste als períodes i temes estudiats. I això sense deixar de banda que, en conjunt, constitueixen models de recerca sobre temes que aparentment «no existien» o «no tenien cap interès».

Finalment, cal remarcar que Joan Mas i Vives ha tingut la voluntat de revisar els textos, epigrafiar-los interiorment en alguns casos (7) i uniformitzar la bibliografia citada, fet que en facilita la lectura i la consulta puntual. És evident que cal felicitar l'autor i els editors per la feliç idea d'aplegar i editar aquest conjunt factici, que continua sent una aportació rigorosa i actual.

BORJA, Joan: *Papers d'Etnopoètica*, Barcelona: Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana i Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2014; «Biblioteca Sanchis Guarner».

RAFAEL BELTRAN

Universitat de València, Departament de Filologia Espanyola
rafael.beltran@uv.es

El mot *etnopoètica* va ser encunyat per la folklorista Heda Jason (1977), per tal de definir l'art verbal realitzat per executants amb talent en un procés d'improvisació i interactuació amb els receptors —procés alhora social o ètnic, i artístic—, i va fer fortuna dins els estudis sobre folklore català, en especial a partir de la publicació del manual de Carme Oriol, *Introducció a l'etnopoètica. Teoria i formes del folklore en la cultura catalana* (Oriol 2002) i dels treballs de la mateixa Oriol i de Josep Maria Pujol. L'esperit i la metodologia de l'etnopoètica —una branca que reivindica l'especificitat dels documents verbals dins la generalitat dels documents etnogràfics— tenen el seguiment d'un grup nombrós d'especialistes, vinculats per les trobades —i posteriors publicacions— del Grup d'Estudis Etnopoètics, constituït formalment a Tarragona el 2005 (sota l'empareda de la SCLL-IEC), i també per la revista *Estudis de literatura oral popular / Studies in Oral Folk Literature*, que Oriol dirigeix. Com es diu a l'editorial programàtic de la revista, l'art verbal «és popular (*folk*) en tant que es troba present en la vida quotidiana de les persones que es comuniquen i interactuen, en el dia a dia, amb l'ús de missatges configurats artísticament».

La peça d'art verbal (l'acte folklòric), objecte de l'estudi etnopoètic, es sintetitzaria per a Borja, un dels membres més actius del GEE, amb la imatge de la «rosa de paper». Hi fa referència, en un dels articles del volum, a partir del poema de Vicent Andrés Estellés («les mans del poble es passaven / una rosa de paper»). Estellés volia simbolitzar amb la «rosa» la veu bella (èticament) i efímera de la resistència popular contra la repressió. Per a l'autor, els versos d'uns «papers» aparentment insignificants i efímers, els trobats al poble de Benimantell, al cor de la Marina Baixa, que repleguen la tradició oral d'uns informants humils, «podrien simbolitzar la permanència de les arrels tradicionals per damunt del vent del temps; la subsistència d'un art oral, alternatiu a la cultura escrita [...]; i, sobretot, la preservació d'una forma atàvica de l'expressió [...] com una consigna [...]»